

Дмитро Данилюк
д.і.н., заслужений професор УжНУ

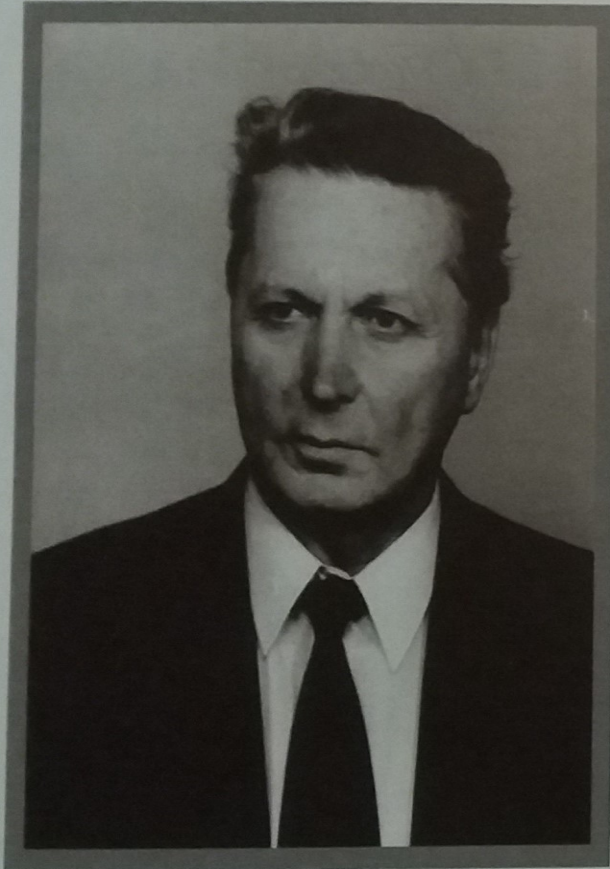
ПІД МАСКОЮ “ПРАВДОЛЮБЦЯ”

Рецензія на опус О.Мазурка «Чому мовчать
сурми Клію? – Ужгород, 2015»

Дмитро Данилюк
д.і.н., заслужений професор УжНУ

ПІД МАСКОЮ “ПРАВДОЛЮБЦЯ”

Рецензія на опус О.Мазурка
«Чому мовчать сурми Клію? – Ужгород, 2015»

Дмитро Данилюк

Ужгород – 2017

Наукова біографія Дмитра Данилюка

Народився 19 вересня 1941 р. у с. Тересва на Тячівщині у родині сільських трударів. Після закінчення середньої школи в 1957 р. працював на місцевих підприємствах, і маючи трирічний стаж роботи, в 1960 р. поступив на історичний факультет Ужгородського університету, який закінчив у 1965 р. За направленням працював учителем історії у с. Кам'янка Очаківського району Миколаївської області, а згодом – учителем і директором Вільхівці-Лазівської восьмирічної школи і в рідній Тересвянській СШ.

Паралельно навчався в аспірантурі під керівництвом професора М.Трояна. З 1971 р. працює доцентом на кафедрі історії СРСР і України, а в 1982-1987 рр. – завідувач підготовчого відділення УжДУ. У 1975 р. захистив кандидатську дисертацію при Львівському державному університеті ім. І.Франка, а в 1994 р. – докторську в УжДУ. З 1996 р. – професор, у 2001-2012 рр. – завідувач кафедри історії України УжНУ.

Основна сфера наукової діяльності – закарпатська історіографія XVIII – перша половина XX ст. у контексті вітчизняної та всесвітньої історичної думки. Д. Данилюк – автор 8 окремих видань, серед них: «Історія Закарпаття в біографіях і портретах (з давніх часів до початку XX ст.)» (Ужгород, 1997, 289 с.), «Історична наука на Закарпатті (кінець XVIII – перша половина XX ст.)» (Ужгород, 1999, 350 с.), «Історична думка на Закарпатті епохи національного відродження (кінець XVIII – середина XIX ст.)» (Ужгород, 2009, 400 с.) та ін., а також упорядник праць І.Орлая, Ю.Венеліна, О.Духновича.

Він автор вступних статей до I і V та іменних покажчиків до III-VI томів «Історії карпатських русинів» М.Лучкая, співавтор «Нарисів історії Закарпаття» в трьох томах. У своїх роботах Д.Данилюк доводить, що Закарпаття упродовж XVIII – першої половини XX ст. дало світу цілу плеяду вчених європейського рівня, імена яких стали б окрасою будь-якої історичної нації. Відома словацька вчена-карпатознавець О.Рудловчак назвала його праці «Біблією карпатознавства».

Д.Данилюк – досвідчений педагог. Під його керівництвом захищено 5 кандидатських дисертацій, удосконалено методику

дослідження і викладання історичного краєзнавства. Громадськість схвально сприйняла його посібник «Історія Закарпаття» (Ужгород, 2013, 303 с.).

За вагомий особистий внесок у соціально-економічний розвиток України, визначні досягнення у професійній діяльності, багаторічну сумлінну працю Д.Данилюка нагороджено орденом «За заслуги» III ст., Почесною грамотою Міністерства освіти України, орденом Української Православної Церкви «Святого Великомученика Георгія Побідоносця». Він також удостоєний високого звання «Заслужений професор Ужгородського національного університету».

Дане видання заслуженого професора УжНУ Д.Данилюка є рецензією на опус проф. О.Мазурка «Чому мовчать сурми Кліо?» (Ужгород, 2015), в якому бездоказово заперечується наявність процесу зародження і розвитку історичної науки на Закарпатті у XVIII – першій половині XX ст., оскільки йому невідома перша друкована праця І.Базилевича з історії краю (1799, 451 с.).

Виявлення наукової спадщини закарпатських істориків, її оцінка та збереження для сучасних і майбутніх поколінь О.Мазурок вважає моральним злочином проти Науки, образою особисто для нього. Він не хоче бачити цілу плеяду закарпатських істориків XVIII – першої половини XX ст., які досліджували історію краю, вчили краян якого вони роду й племені, виборювали їм належне місце серед сусідніх народів, в загальноєвропейському науковому і культурно-освітньому середовищі.

О.Мазурок дозволяє собі глузувати над достойними світлої пам'яті першими істориками краю – І.Базилевичем, М.Лучкаєм, заперечувати роль О.Духновича як історика та ігнорувати наявність історичної науки на Закарпатті в 1919-1944 рр..

Це – недолуга спроба О.Мазурка позбавити читачів знань про наукове і культурно-освітнє життя закарпатців у минулому. Про таких закарпатський філософ В.Довгович ще в 1824 р. сказав так: «Подиву немає межі, коли Письменник висловить іноді таке (як би то сказати м'якше?) безглузде твердження, що не лише суперечить дійсності й тверезому глузду, але й ображає націю».

Факти, наведені у цьому виданні, підтверджують, що це цілком стосується О.Мазурка – фальсифікатора історії історичної науки на Закарпатті.

І. «Невже не було тут талантів, чи може тут панував глибокий сон, коли в цілому світі наполегливо розвивалася література?» М.Лучкай, 1830.

Закарпаття – слов'янська земля з багатовіковою і багатогранною історією. Та склалося так, що упродовж віків край

входив до складу багатьох іномовних держав і не всі правителі сприяли культурно-освітньому і науковому його розвитку. Та, не дивлячись на численні перепони, закарпатці дали світу цілу когорту вчених, культурно-освітніх, громадсько-політичних та церковних діячів. Вони розвивали освіту, виборювали краянам належне місце серед сусідніх народів і в загальноєвропейському цивілізаційному процесі.

Освічені русини вже у XVIII ст. склали граматику рідної мови (А.Коцак), єпископ М.Ольшавський у 1744 р. в Мукачеві відкрив богословську школу з рідною мовою навчання, яка у 1778 р. була переведена в Ужгород і реорганізована в духовну семінарію. У середині 1640-х рр. в Ужгород був переведений колегіум з м. Гуменне, який також у 1785 р. реорганізували в гімназію. У 1793 р. в Ужгороді було відкрито учительську семінарію. Розпочалось дослідження історії краю (І.Пастелій, Д.Бабилович), а в 1799 р. світ побачила перша друкована праця І.Базилевича. Молодь здобувала освіту у гімназіях м. Трнава і Великому Варадині, віденському «Barbareum» та львівському «Studium Ruthenum» («Руський інститут»). У 1829-1830 рр. М.Лучкай жив в італійському князівстві Лукка, працював в архівах Риму і Флоренції, а в Будині в 1830 р. видав «Граматику слов'яно-руську» – першу для всіх русинів західноукраїнських земель, щоб «знали свій язик і так могли культурно і науково поднятися» (1, с. 55). Згодом написав монументальну працю «Історія карпатських русинів» у 6-ти томах.

Чимало закарпатців, здобувши освіту європейського зразка, жили і творили в Угорщині, Австрії, Болгарії, Італії. Вагомий внесок вони зробили у розвиток освіти й науки в Україні й Росії, де працювали професорами, деканами, ректорами навчальних закладів і навіть вихователями царевичів (Іван Зейкан, Василь Кукольник, Михайло Балудянський), здобувши заслужений авторитет у всьому слов'янському світі. Їх імена вписані у всіх фахових виданнях XIX ст. Добре про це сказав у 1939 р. професор Братиславського університету В.Погорселов: *«Это слабое численно, бедное материально, иногда даже угнетаемое более сильными соседями... племя уже более тысячи лет не только существует и сохраняет свой язык, но еще выдвигает из своей среды таких великанов духа и мысли, которые трудятся над духовным пробуждением и*

просвещением не своего только народа, но и всего славянства» (2, с. 7).

Наведемо тільки два приклади на підтвердження сказаного. У дослідженні з історії Ніжинської гімназії вищих наук (1881 р.) відзначено: «Замечательно, что первые два директора, и притом лучшие, В.Г. Кукольник и И.С. Орлай, были карпатороссы» (3, с. 30). Закарпатці здобули такий високий авторитет, що міністр народної освіти Росії О.Голіцин у доповідній записці царю 13 березня 1820 р. роз'яснював: «Один народ, от которого можно желать нам ученых, есть Карпато-Россы, говорящие одним с нами языком и сохраняющие веру предков наших...» (4, с. 1357). Уряд дослухався цього висновку і в 1822 р. видав документ за такою назвою – «О выгодах, предоставляемых Профессорам из Карпатороссов, приглашаемых к занятию праздных кафедр Казанского и Харьковского университетов» (5, с. 45-51).

Цим запрошенням скористався уродженець с. Тибава на Свалявщині Ю.І.Гуца (Венелін) і в 1825 р. прибув у Москву. Вже 1829 р. він представив науковому світу перше дослідження з історії болгарського народу – «Древние и нынешние Болгаре...». За оцінкою наставника М.Погодіна, він «зробив революцію в історії середніх віків», нагадавши вченим про призабутий болгарський народ, який томився під гнітом султанської Туреччини. Болгарський просвітитель В.Апрілов у листі до Ю.Венеліна від 28 червня 1837 р. написав такі слова глибокої вдячності: «Ви дуже зобов'язете всіх моїх співвітчизників, якщо не перестанете трудитися на користь їх історії. Вони вмістять Вас в число своїх благодійників, і нащадки впишуть ім'я у храм безсмертя» (6, с. 201). І.Франко назвав Ю.Венеліна «будителем народного духу болгарського, воскресителем їх славної минувшини» (7, с. 25). Та поліцейсько-бюрократичний режим у царській Росії «віддячився» злиденним життям, і в молодому віці звів його в могилу. Вдячні болгари у 1842 р. на могилі славного закарпатця у Москві возвели пам'ятник. Та зловісна рука сталінщини зруйнувала його. Інший пам'ятник Ю.Венеліну – в м. Габрово на болгарській землі височіє й нині. Сьогодні імена багатьох краян вписані у підручниках з історії та історіографії України, філософії, педагогіки, а ім'я уродженця с. Давидково на Мукачівщині І.С.Орлая вкарбоване на сторінках такого видання як

«Видатні діячі України минулих століть. Золоті імена України» (Меморіальний альманах. К., 2001. – С. 400-401).

Відомі славісти ХІХ ст. високо оцінювали і тих закарпатських істориків, котрі творили на рідній землі. Це були як русини (українці), так і угорці, зокрема, К.Мейсарош, Т.Легоцький, А.Годинка. Високий фаховий рівень, широка ерудиція дозволили закарпатським вченим складати граматики угорської мови (І.Ф.Фогараші. Русько-угорська ілі мадярська Грамматика. 1833; А.Дешко. Венгерская грамматика с русским текстом и в сравнении с чувашским и черемисским языками. – Санкт-Петербург. – 1855. – 308 с.). М.Лучкай вивчав ефіопські мови, словник якої зберігається в бібліотеці УжНУ. Ю.І.Венелін склав граматику болгарської мови, яку під назвою «Грамматика нынешнего болгарского наречия» опублікував московський вчений Г.К.Венедиктов (Москва, 1997. – 243 с.). Крім цього, Ю.Венелін перший в Росії почав вивчати балтійські мови. Він же написав історію Болгарії (Древние и нынешние Болгаре... Москва, 1829. – 256 с.) та Словенії (Древние и нынешние Словене. Составители и издатели: Павел Тулаев, Юст Ругел. – Москва, 2004. – 384 с.).

Імена закарпатців краще були відомі за кордоном, ніж на рідній землі. Цей факт з гіркотою визнав у 1850 р. А.Дешко у статті «О Карпатской Руси», опублікованій у журналі «Киевская старина» – «почтенные имена карпатских уроженцев», котрі «являются уже весьма сильными умами... прославивших себя и родину свою служением в империи русской... но в Карпатах этого не знают.» (8, с. 543).

Моральним чинником є той факт, що саме уродженці Закарпаття започаткували історичну науку про рідний край, збагачували його духовну скарбницю. Справді дивовижним був, є і залишиться у віках факт, що, маленьке, розташоване на далекій периферії від європейських наукових центрів, Закарпаття дало світові у ХVІІІ – першій половині ХХ ст. цілу плеяду вчених європейського зразка, імена яких стали б окрасою будь-якої історичної нації.

Вчені залишили нам багатющу наукову спадщину, яку необхідно зберегти для сучасних і прийдешніх поколінь. Саме це заповідав нам Просвітитель О.Духнович: «... кто познает подкарпатский народ, той должен ему признативеликое дарование

ума й великодушне, но сокровище сие законано было в земле на подобие дорогого камня» (9, с. 169). А в 1970 р. відомий український історик, чл.-кор. АН України Ф.П.Шевченко поставив конкретне завдання: «... потрібно всіх зібрати воедино, щоб показати світові славних синів і дочок закарпатської вітки великого українського народу, представники якого внесли також вклад в розвиток культури російського, угорського та інших народів». (10, с. 8). За виконання цього благородного завдання і взявся автор цих рядків. Результати роботи викладені у монографіях (11) і окремих статтях (12).

Заради справедливості треба відзначити, що знаходилися і недобррозумливці, які силкувалися знецінити наукові здобутки закарпатських вчених, а краян представити темними й неосвіченими. Однак, їм давали належну відсіч, викриваючи всю фальш їх звинувачень, захищаючи честь і гідність свого народу. Наприклад, І.Орлай у рецензії на словник французу Мак-Карті у 1828 р. відповів, що русини «не находятся в столь грубом невежестве, как полагает г-н писатель: ибо они пользуются всеми выгодами учения наравне с господствующим народом – венграми и были и бывают столь просвещенными, что из сей многочисленной русской колонии уже при Петре II находился в качестве его наставника один из Карпато-Россиян, именем Зейкан. Кроме сего, известно всем, что два карпато-русские ученые, как-то: нынешний Тайный Советник и Ст. Секретарь Его И.В.Балудянский и Статский Советник Кукольник удостоились быть наставниками по правоведению Его И.В. Великого князя Михайла Павловича» (13, с. 336).

Такі щирі патріоти Закарпаття давали належну відсіч спробам чужинців ефальсифікувати минуле краю і багато зробили для його об'єктивного вивчення, аби залишити нащадкам справжню історію їх рідної землі.

П. «Многі так судят, оже рускій народ... во совершенном невежестве, то есть без всякой науки жив. Но сякий суд фальшивый е.». Ю.Жаткович, 1896.

Шановний читачу! Якщо ти вважаєш, що сьогодні недобррозумливці вже перевелися, то, на жаль, дуже помиляєшся. Такий один ще є. Це – уродженець Польщі, а сьогодні професор УжНУ О.Мазурок. Свої недолугі спроби знецінити здобутки

закарпатських істориків він зробив в опусі «Чому мовчать сурми Кліо?» (14), помпезно названий видавцем монографією. Сам же автор вважає, що це не наукове видання, а оповідь (14, с. 5), а ми додамо – профанація науки і фальсифікація історії Закарпаття.

Відразу відзначимо, що наші монографії (11) і статті (12) з історії зародження і розвитку закарпатської історіографії XVIII – Іпол. XX століття, визначення місця дослідників у славістичній науці, аналіз їх наукової спадщини і збереження її для сучасників і прийдешніх поколінь, автор опусу вважає «злочином проти історичної науки, проти професії історика» (14, с. 5). До такого абсурду О.Мазурок дійшов через 16 років після виходу у світ 1999 р. нашої монографії «Історична наука на Закарпатті...». У той же час в опусі не наводиться жодної проблеми, яка була б неправильно нами оцінена (соціально-економічне становище, селянські виступи, національно-визвольні рухи, освіта, культура та ін.). *Жодної! Суцільне пустослів'я і безмірні амбіції. З кожної сторінки так і тхне повчально-менторський тон творця опусу, уявляючи, що він – «Genius Saeculi» («геній віку»), хоч самий не має жодної історіографічної праці.* Запевнення, що кожна його фраза відповідає дійсності – пустий звук, і не більше. Замість наукового аналізу сторінки опусу рясніють такими словесними перлами як фальшивомонетники, невігластво, мізерія, байкарі, барани (14, с. 11), віслоки (14, с. 17), нахаба (14, с. 100). Такий лексикон не властивий навіть останньому покидьку суспільства, а для О.Мазурка служить «засобом виховання студентів», майбутніх вчителів. Наведені сюжети з детективних романів. Автор опусу вихваляється знанням афоризмів древніх (14, с. 21). Наведемо і ми декілька, але тих, що стосуються нашої теми. Можна б не звертати увагу на такий «науковий» аналіз здобутку закарпатських вчених XVIII – першої половини XX ст. у вивченні історії краю, але як зауважили древні, це означало б «*silentium assensionis argumentum*», тобто «мовчанка є аргументом згоди». Щоб цього не сталося ми конкретними прикладами доведемо невігластво самого О.Мазурка.

Цей «стріляний вовк», як сам себе називає О.Мазурок, неперевершений майстер приниження, ігнорування досягнень закарпатських істориків XVIII – першої половини XX ст. Він навіть замовчує внесок Ю.Венеліна у славістичну науку першої половини XIX ст. Якби він був добропорядним то обов'язково мав би

відмітити, що ми показали як Ю.Венелін, працюючи в Росії, розробив новий, прогресивний метод історичного дослідження – слід вивчати історію народу, а не діяння царів, вельмож, придворної знаті. Вчений заявив: *«дело идет о народе... откройте его отличительные черты от прочих народов, язык, имя»* (15, с. 11). У зв'язку з цим Ю.Венелін піддав гострій критиці працю придворного історіографа М.Карамзіна «История Государства Российского». Він не побоявся заявити, що «История Карамзина не История, а Временник, в коем собрана всякая всячина в хронологическом порядке» і її «можно назвать более жизнеописанием великих князей, нежели историей» (15, с. 30). Вчений справедливо зауважив: «Нам и после Истории Государства Российского нужна еще и история русского народа».

Шкода, що О.Мазурок не знає, що Ю.Венелін у царській Росії не побоявся об'єктивно оцінити ряд проблем з історії України і це тоді, коли представники російської офіційної історіографії заперечували сам факт існування українського народу. В опусі жодним словом не сказано про нашу оцінку погляду Ю.Венеліна на роль українського козацтва, високий рівень духовної культури українців і багато інших проблем. Вживання терміну «Україна», а не «Малороссія» вже заслуговує похвали, адже офіційні кола царської Росії заперечували сам факт існування України і українського народу. Ю.Венелін високо оцінює культурно-освітнє життя в Україні, роль Києво-Могилянської академії і її засновника Петра Могили. Він називає його «Ангелом», «світилом Божим» і порівнює його з Петром Першим: «оба мужа по влиянию своему на русское царство велики: и мне хочется прибавить только, что если сто раз в год изъявляем свою благодарность Петру, хотя один раз вспомним о Петре Могиле и его Южно-Россах». І далі зауважує: «я не знаю кому больше обязана Россия своим просвещением Петру ли Великому, или Петру Могиле, Киевскому митрополиту» (15, с. 21).

А як високо оцінив Ю.Венелін роль козаків в історії українського народу! Якщо в циркулярах самодержавства козаків називали не інакше як розбійниками, то Ю.Венелін нагадував, що «это рыцари мести и смерти», захисники рідної землі. Ще один приклад. Царське самодержавство Запоріжжя називало як «политическое уродство», «неистовое управление», а закарпатський вчений називав його гордо – «Запорожская Вольница».

Наукові здобутки Ю.Венеліна високо оцінили відомі діячі болгарського просвітництва.

До честі сучасних російських вчених, вони також вказали на тяжку долю Ю.Венеліна. Наприклад, П.Тулаєв визнав: «Одной из причин такого недоразумения было холодное, если не сказать отрицательное отношение к нему ведущих авторитетов того времени. В русине, приехавшим из Закарпатья, они видели лишь одаренного провинциала и дилетанта, который сов ременем может составить им конкуренцию. В этом смысле судьба Венелина чем-то напоминает драму Гоголя и Шевченко, гениальных писателей, попавши из теплых и уютных городов «неньки України» в студеные просторы северных столиц» (16, с. 16).

Український вчений В.Гнатюк у 1902 р. відзначив: «Годиться нам згадати славного земляка, якого обставини понесли на службу іншим слов'янським народам» (17, с.3), що ми і зробили. Ознайомтесь, будь ласка, з відповідними працями вченого, виданих нами окремою збіркою (15) і, можливо, зрозумієте внесок закарпатця в історичну науку свого часу. Вони невідомі О.Мазурку, хоч він і досліджує російську історіографію понад 40 років. Приховується і такий важливий факт як публікація І.Орлаєм у журналі «Северный вестник» (Санкт-Петербург. 1804) першої у Росії статті про Закарпаття – «История о Карпато-Россах» (18, с. 31-77), а в 1826 р. статті «О юго-западной Руси» (18, с. 80-88). Ці праці також опубліковані нами в окремому збірнику (18). Всі ці факти благотворно впливали на зростання національної самосвідомості русинів.

Тут же ряд маловідомих документів про життя і діяльність І.С.Орлая, зокрема впровадження ним демократичних принципів у навчально-виховний процес. Свої новаторські ідеї він виклав у документі під заголовком «Мнение о преобразовании училищ в России». Важливими є уривки з листів гімназиста Миколи Гоголя до батьків із згадкою Івана Семеновича. В одному з них він писав: *«Третьяго дня я был у Ивана Семеновича, и он говорил, ежели я буду хорошо весть себя, то он отпустит меня домой на праздник»* (18, с. 132).

Про незнання О.Мазурком історії закарпатської історіографії переконливо свідчить його зізнання в тому, що він не читав першу друковану працю з історії краю І.Базилевича. «Короткий нарис

фундації Федора Корятовича...», бо вона написана латинською мовою (14, с. 121). «Brevis notitia foundationis Theodori Koriathovits, olim ducis de Munkacs... Pars 1-3 – Cassoviac, 1799; pars 4-6, Cassoviac, 1804-1805.» А про його науковий рівень свідчить така оцінка твору: «Базилівич... подібно до працюючої мурашки тягнув у свій твір усе, що тільки міг». А де аналіз проблеми? Не про мурашки треба говорити, а про проблеми, які порушив І.Базилівич у двох книгах обсягом 862 с. і як їх оцінює. Під натиском наведених нами фактів О.Мазурок змушений визнати, що праця І.Базилівича «маленька, але міцна цеглина в фундаменті історичної думки Закарпаття того часу» (14, с. 63). Тобто повторює висновок, зроблений нами ще у 1988 р. (19). Сам О.Мазурок і не бачив працю І.Базилівича, а тому не заводьте в бруд шановних читачів, а вчіться говорити правду. А правда в тому, що він, говорячи про працю І.Базилівича, перелічує ряд проблем без покликів (20, с. 41-42), а переписав із нашої монографії «Історична наука на Закарпатті...» (21, с. 61-62). Перша книга видана не в 1779 р. (14, с. 61), а в 1799 р. Неправильна і дата кончини І.Базилівича – 1813 р. замість 1821 р. Ось такий у нього рівень знань з історії закарпатської історіографії. І таких прикладів немало.

Перш ніж писати нісенітницю про серйозну справу, критикувати, необхідно ознайомитися з результатами нашої спільної роботи у свій час з відомими латиністами – Ю.Саком, Й.Баглаєм, М.Оросом, які викладені у наших монографіях. Однак він їх не наводить. Це що? Забудькуватість чи, за його ж термінологією, невігластво? Кричуще невігластво О.Мазурок виявляє і тоді, коли видає таку нісенітницю: «І.Базилівич писав про Київську Русь через те, що звідти прийшов Федір Корятович. Якби він прийшов з Італії, Іспанії чи Англії, то він, природно, писав би про ці країни, а не про Київську Русь». (14, с. 16).

Дивно, що О.Мазурок з атестатом професора не знає, що Федір Корятович прийшов на Закарпаття не з Київської Русі, бо вона як держава вже не існувала, а з Поділля, яке тоді входило до складу Великого Литовського князівства і був нащадком князя Гедиміна. Невігластво О.Мазурка проявляється і в тому, що сліпо повторює помилкове твердження Ю.Жатковича про те, що Ф.Корятович прийшов на Закарпаття наприкінці XVI ст. (22, с. 120). Насправді це відбулося в другій половині XIV ст. (точної дати немає), а помер він 1414 р. Отже, коли автор рецензованого опусу вживає термін

графоман, то має на увазі самого себе. У цьому, безперечно, його заслуга. І нехай добре подумає кому слід здати дипломи.

О.Мазурок намагається нав'язати читачеві хибну думку про відсутність на Закарпатті у кінці XVIII – на початку XIX століття історичної науки, і в той же час стверджує: «Те, що історична наука, як зрештою, будь-яка наука, не виникає на голому місці, - це зрозуміло й симпатичному їжачку» (14, с. 31). Додамо, що незрозуміло тільки О.Мазурку. Однак, отямившись, він зізнається: «З великим інтересом читаються ті сторінки «Етнографического очерка» (Ю.Жатковича), де йдеться про представників науки і культури (тут і далі підкреслено нами) Закарпаття XVII-XIX ст. Тут Ю.Жаткович, на відміну від «Історії історіографії угорських русинів», подає дуже лаконічні відомості про понад тридцять осіб, аналізує науковий доробок кожного з них». (22, с. 120). Тобто автор опусу суперечить сам собі, наголошуючи: «Це той випадок, коли, як то кажуть, весь полк іде «не в ногу», один командир іде «в ногу»». (14, с. 26-27).

Нагадаємо автору цього «важливого» висновку, що науку можна творити як колективом осіб з допомогою з боку органів влади, так і окремими особами за власною ініціативою і власними зусиллями. Головним при цьому стала відмова від середньовічного світогляду і легенд як засобу пізнання минулого і перехід до висвітлення історичних явищ на основі достовірних документів (23). Саме це і властиво першій друкованій праці з історії Закарпаття І.Базилівича, яка побачила світ у 1799, 1804-1805 рр. О.Мазурок безпідставно заявляє, що ні І.Франко, ні Є.Перфецький, ні інші дослідники не казали про наявність на Закарпатті в кінці XVIII – першій половині XIX ст. наукових знань з історії краю (14, с. 26). Це – кричуща неправда!

Нехтуючи іронією О.Мазурка про «їжачка», наведемо одну з багатьох оцінок І.Франка розвитку історичних знань на Закарпатті. Відзначаючи тяжке економічне і політичне становище закарпатських русинів І.Франко відмітив: «Только в конце XVIII века начинается между ними усиленная научная и просветительная деятельность». (24, с. 123). І. Франко високо оцінив наукову і культурно-освітню діяльність І.Пастелія, А.Бачинського і особливо І.Базилівича. Він же відмітив розгортання наукової роботи закарпатців у першій половині XIX ст.: «Між тодішніми угорськими Русинами розпочався такий

науковий рух, що вони не тільки у себе дома мали відповідні сили для виховання молодіжжі, але достарчували їх і для Галичини, а навіть для Росії. Такі імена, як Балудянський, Гуца-Венелін, Орлай, дальше Іван Земанчик, Петро Лодій, ще і досі мають почесне місце в історії російського шкільництва і російської науки...» (25, с. 341). Цей висновок ми підтверджуємо конкретними прикладами у нашій монографії «Історична наука на Закарпатті (кінець XVIII – перша половина XX ст.)» Вони – аргументована відповідь О.Мазурку, фальсифікатору історії наукового життя Закарпаття.

О.Мазурок ігнорує не тільки оцінку І.Франка, а й других вчених, зокрема Ю.Жатковича – автора першої статті про розвиток наукових знань на Закарпатті. Він однозначно заявив: «Історіографія угро-русів бере свій початок у XVII ст.» (22, с. 134). Цей висновок підтвердив і Є.Перфецький: «Начало угрорусской историографии позволим себе отнести еще... к 1641 году» (26, с.294). Цей же автор на сторінках київського видання «Наше минуле» у 1918 р. в статті «Перший історик Угорської України – І.Базилевич» писав: «Слід пам'ятати того, хто перший спричинився до національного відродження цієї української країни (Закарпаття – Д.Д.)положивши для цього свою солідну працю у формі наукового дослідження над історією рідного краю» і «уперше пробує дати цілу історію Угорської України» (27, с. 157). Наведемо ще оцінку львівського бібліографа І.Левицького, який назвав І.Базилевича «першим угро-руським історіографом», праця якого «пронизана любов'ю до угро-руського народу і свого часу мала великий вплив на пробудження національного життя в Угорській Русі» (28, с. 111-112). Саме за це він «здобув заслужену славу серед сучасників... вони називали Базилевича Геродотом угро-русів» (22, с. 138)

Можна б навести ще ряд фактів, але і ці викривають фальсифікацію О.Мазурком процесу становлення і розвитку історичної науки на Закарпатті. Передбачаючи, що такі знайдуться, Ю.Жаткович попереджував: «дуже перебільшують ті, хто вважає Базилевича базікою» (22, с. 138). Це цілком стосується О.Мазурка.

Наведемо ще один приклад зневаги О.Мазурком закарпатських істориків, зокрема, ігнорування нашої оцінки спадщини вченого-славіста, мовознавця М.Лучкая. Для нього злочином є характеристика нами вченого як новатора у методі дослідження, в якому головною дійовою особою є народ. Вчений ствердив: «історія

навіть маловідомого народу проливає світло на славніший народ». Нагадаємо, що до висновку, зробленого М.Лучкаєм, набагато пізніше дійшов український історик М.Костомаров: «Я читав много всякого рода исторических книг, вдумывался в науку и пришел к такому вопросу: отчего это во всех историях толкуют о выдающихся государственных деятелях, иногда о законах и учреждениях, но как будто пренебрегают жизнью народной массы?... Скоро я пришел к убеждению, что историю нужно изучать не только по мертвым летописям и запискам, а и в живом народе» (29, с. 446).

Так М.Лучкай на Закарпатті, а Ю.Венелін в далекій Росії визначили головний об'єкт історичного дослідження – народ. Без зайвої скромності можемо стверджувати, що у визначенні нового методу історичного дослідження вони випередили кращих представників французької історіографії кінця XVIII – першої половини XIX ст. Про це свідчить зізнання самого Ф.Вольтера (1694-1778): «Я бачу майже повсюдно тільки історію королів, я хочу написати історію людей» (30, с. 51). Ще більш критичнішим був французький історик – просвітитель О.Террі (1795-1856): «Історія Франції, котру ми знаходимо у сучасних письменників не є ні справжньою історією країни, ні національною, ні народною історією... Нам не вистачає історії громадян, історії підданих, історії народу» (30, с. 121).

Для порівняння наголосимо, що автор першої узагальнюючої праці з історії України Д.Бантис-Каменський «История Малой России» (Москва, 1822) обминув боротьбу народу за кращу долю. Більше того, в другій праці повсталих селян він називає «толпы вооруженных крестьян», нескорених горців Кавказу – «хищниками», учасників польського повстання 1830 р. – «мятежниками», і тільки за те, що вони не визнавали над собою «підданства государя імператора» (31, с. 344).

Весь опус О.Мазурка пронизаний фальсифікацією, безсоромним перекрученням фактів, а часто і відкритою брехнею. Так, на с. 28 він ствердив, що ми у монографії «Історична наука на Закарпатті...» проігнорували першу працю з цієї проблеми – статтю Ю.Жатковича «Історія історіографії угорських русинів». Пане О.Мазурок! Тільки сліпий не може бачити, що у згаданій нашій монографії спадщина Ю.Жатковича розглядається на с. 195-200. А його названа стаття

оцінена нами так: «Це був перший огляд процесу зародження і розвитку історичних знань на Закарпатті» (21, с. 197-198).

О.Мазурок воліє бачити предків закарпатців темними і неосвіченими, котрі тільки те й робили, що блукали в темряві і нещасті, покійно несли ярмо кріпацтва. Він смакує характеристикою Ю.Жатковичем тяжкого економічного і культурно-освітнього життя у XVIII столітті (14, с. 70). Зате він ніде і ніколи не наводить твердження Ю.Жатковича про те, що «Угорські русини соразмерно ко числу своєму стільки істориків зміють, як мало котра народність на Угорщині, а между сими істориками найвидатніше місто несаміенно Михаил Лучкай займаєт, понеже его історія Угорських Русинов и до днесь перворядным источником служит для всіх занимающихся історією Угорських Русинов» (32, с. 101). Про таку забудькуватість О.Духнович зауважив: «правда очи колет».

Чи не тому О.Мазурок, як уродженець Польщі, обминає нашу оцінку спадщини і М.Лучкая, зокрема такого документа польських єзуїтів як «Проект викорінення грецького обряду в Польщі» від 1717 р., який стосувався і закарпатських русинів. Єзуїти активно пропагували нібито культурну відсталість українців і відповідно до цього місцеві власті були зобов'язано «дабы они строго смотрели за тем, чтобы Рускія крестьянскія дети приучиваемые были не к книгам, но к плугу, сохе, ралу и т.п.» (33). «Проект» був опублікований у газеті «Свет» у 1870 р. Копія зберігається у ДАЗО (34).

Доводимо до відома автора опусу, що наукову спадщину М. Лучкая високо цінили слов'янські будителі Ян Коллар і Павло Шафарик. Ян Коллар, зокрема, у знаменитій поемі «Дочка Слави» ім'я М.Лучкая вписав в один ряд із такими відомими вченими-славістами як Д.Обрадович, Й.Добровський, В.Караджич, З.Неєдли. Воно вписане на сторінках альманаху «Русалка Дністровая» (Будин, 1837, с. VI) Вченого особисто знали російські (И.Срезневский), українські (Я.Головацький), словацькі (Б.Носак-Незабудов), польські (А.Кухарський) вчені. А.Годинка у 1909 р. назвав М.Лучкая першим «науковим істориком Закарпаття». Імена І.Базилевича і М.Лучкая вписані у такому виданні як «История славянских литератур» (35, с. 441,446).

Одурманений марксизмом (14, с. 106-107) О.Мазурок втрачає рештки людяності і безсоромно маніпулює іменами цих достойних

доброї пам'яті вчених. Першого він називає Михайлом, замість Іоаникієм, а другого – Іннокентієм, замість Михайлом (14, с. 107). Нашу об'єктивну оцінку наукової спадщини М.Лучкая О.Мазурок безсоромно і нахабно називає «палким пасажем» та уїдливо заявляє: «Шкода тільки, що ця невдячна планета на ім'я Земля не знала нічогосінько про М.Лучкая» (14, с. 106). І це про вченого, ім'я якого було добре відоме у всьому слов'янському науковому світі.

Наведемо ще один приклад зневаги О.Мазурка до спадщини М.Лучкая. Він наводить п'ять питань, сформульованих Ю.Жатковичем, який вважав, що тільки правильна відповідь на них сприятиме написанню історії угро-русів на належному рівні. Серед наведених питань є і таке – в якому політичному становищі перебували тут угро-руси в період феодалізму? (22, с. 136). Так ось, нашу оцінку дослідження М.Лучкаєм боротьби селянства за кращу долю, національні права і свободу він цілком зневажає та іронічно заявляє, що «К.Маркс и Ф.Энгельс именно у М.Лучкая взяли идею классової боротьби» (14, с. 106). Де межа цинізму, зневаги до історії краян та її дослідника – священика, вченого європейського рівня, який вважав, що у взаєминах між людьми мають бути тільки доброта й чисті помисли і нагадував, що у кожного серце «да буде чистое і непорочное, да не гніздиться в нім скупость, ненависть, нечистота, или иный порок» (37). Пане О.Мазурок! Тобі би слід знати, що М.Лучкай не автор теорії класової боротьби, а істинний гуманіст, який з великою любов'ю ставився до свого (як і до кожного) народу, закликав його до єднання в ім'я благородних цілей. Якими співзвучними з сьогоденням є такі його слова: «Цілісність та безпека держав ґрунтуються на взаємній любові співгромадян».

Наукова спадщина вченого – величний пам'ятник культури Закарпаття, вагоме надбання української історичної науки. Її справедливо оцінив В.Гаджега – священик, викладач Ужгородської богословської семінарії, відомий дослідник історії духовності закарпатців, автор найкращої біографії М.Лучкая ще в 1929 р.: «Сим поставив собі прощений Михаил Лучкай правдивий пам'ятник, бо хоть і не видана его історія, однак его ім'я жис і познаєся у нас і в світі, де лиш займаються історією нашої Подкарпатської Руси... Зато лиш обов'язкове почуття є пам'ятати о нім і благодарно споминати его труди» (38, с. 127, 128).

М.Лучкай гідно продовжив сподвижницьку діяльність видатного закарпатського просвітителя єпископа Андрія Бачинського (1732-1809) і, як відзначила словацька вчена О.Рудловчак, він *«пішов повністю по слідах свого мецената і наставника, віддавши своєму народу серце і розум, всього себе»* (2, с. 11).

Пане О.Мазурок ! Ти взяв на себе великий гріх. За свою бездушність тобі стати б на коліна біля могили М.Лучкая у каплиці, що по вулиці Цегольнянська в Ужгороді і просити прощення у вченого і всіх закарпатців, котрі у тяжких соціально-економічних і політичних умовах захищали честь і гідність свого народу, писали його історію, аби нащадки знали якого вони роду і племені.

О.Мазурок у своєму опусі оминає оцінку Ю.Жатковичем М.Лучкая як вченого, історика, «зразкового та добросовісного трудівника», автора «Історії карпатських русинів», зауваживши, що *«...ця відмінна праця може бути зразком для кожного історика»* (22, с. 142) і яка *«...до днесь єсть первым источником для історію угорських русинов»* (22, с. 178). Ю.Жаткович назвав М.Лучкая *«одним из найтрудолюбивых и глубокоученных писателей угорских русинов»* (22, 178). Цю високу оцінку М.Лучкая О.Мазурок нахабно і безсоромно (термін його) приховує від читачів.

О.Мазурок іронізує з нашої характеристики національного відродження на Закарпатті (кінець XVIII – початок XIX ст.) і просить «розтлумачити йому, невігласу», що це означає (14, с. 16). Розтлумачуємо. Насамперед треба відзначити, що у кінці XVIII – першій половині XIX ст. більшість європейського люду перебувала у складі трьох імперій – Російської, Австрійської і Османської. Русини Закарпаття, разом з іншими народами Угорщини, були підвладні Австрійській імперії. Під впливом ідей французького Просвітництва народи рішуче виступили за злам феодально-кріпосницького гноблення, за торжество омріяних людством ідей свободи, рівності і братерства. Нестримно зростав потяг поневолених народів позбутися не тільки економічного, а й національного гніту, розірвати кайдани духовного рабства. Вони повному почали дивитися на себе і світ, повірили у свої сили, потяглися до пізнання своєї історії, мови, культури. Значно зросла самосвідомість народів, воля до утвердження свого «Я».

Цей процес прийнято називати культурно-національним відродженням. Він охопив і Закарпаття, що входило до складу Угорщини. Уже в другій половині XVIII століття вчені, культурно-освітні і церковні діячі сприйняли висновок відомого німецького філософа і просвітителя Й.Гердера (1744-1803) про те, що «де мова – там народ, нація». Це було особливо важливим для закарпатських русинів, оскільки австрійські і угорські правлячі кола здійснили ряд актів по обмеженню вживання рідної мови. Так, у 1784 р. замість латинської в гімназіях і вищих учбових закладах ввели німецьку мову викладання. Указом імператора Леопольда II 1790 р. було задоволено вимогу угорської панівної верхівки – в усіх школах Угорщини обов'язковою стала угорська мова, яка в 1809 р. також була замінена латинською (до 1867 р.). У таких умовах, під впливом західноєвропейського Просвітництва освічені русини зрозуміли роль рідної мови в усвідомленні себе як народності. Ця основна ознака ідентичності знайшла своє практичне втілення у складанні граматики рідної мови. І таку граматику у 1770-х роках написав Арсеній Коцак, застерігаючи *«дабы и нас мізерных Русинов не судили все аки простаков»*. На жаль, граматика не була надрукована та і в рукопису відіграла важливу роль у зростанні національної самосвідомості русинів.

На захист рідної мови активно виступив єпископ Мукачівської греко-католицької єпархії Андрій Бачинський (1732-1809). Він підтримав і далі розвинув сповнене почуттям національної гордості гасло попередника – письменника-полеміста Михайла Андрелли, проголошеного ним наприкінці XVII ст.: *«Не по римску глаголю сіє, ани по латині, ани по лютерську, ниже кальвинском, но языком власним, нашим»*. І в цьому єпископ показував власний приклад, розмовляючи мовою рідного народу. При цьому він у жодному разі не применшував роль і значення інших мов. З приводу цього він чітко заявив: *«Отнюдь не возбраняю латинского или иных языков науки, токмо абы свое Руское... наипервее не оставляти, но в том винаучити и утвердится»* (39, с. 148).

Важливий висновок щодо мови закарпатських русинів зробив М.Лучкай. Він ствердив, що їх мова та ж сама *«яка вживається, крім Малоросії, Польщі, ще в Галичині, Волині та на Буковині»*. (1, с. 48). Всі ці факти О.Мазурку невідомі, ось він і фальсифікує процес національного відродження закарпатських русинів.

О.Мазурок із превеликим задоволенням підкреслює, що закарпатці у XVIII-XIX ст. не могли написати наукової праці з історії рідного краю, оскільки не мали належного рівня освіти, не було бібліотек, архівів з відповідною документальною базою, друкарень з поліграфічним обладнанням. Добре, що не відмітив відсутність комп'ютерів, ксероксів та інших техзасобів. Разом з тим він не бачить тих освічених русинів, котрі боролися з наявними труднощами. Багато для їх подолання зробив єпископ Андрій Бачинський, особливо у справі наповнення фондів єпископської бібліотеки. Він опікувався забезпеченням літературою і бібліотеки Мукачівського монастиря і в 1781 р. було укладено каталог і список книг з обліком багатьох видань Києво-Печерської лаври, Ставропільського братства у Львові, а під № 1 – «Біблія» Івана Федорова 1581 р. Закарпатські вчені, педагоги, державні службовці в Україні і Росії надсилали значну кількість книг з дарчими надписами, які і сьогодні зберігаються у науковій бібліотеці УжНУ.

Завдяки турботі єпископа було закладено основи єпархіального архіву «ради беспечнейшаго и достовернейшаго сохранения» важливих документів. Нагадаємо, що саме на їх основі у кінці XVIII ст. були написані перші праці з історії краю Д.Бабілі і І.Пастелія, а в 1799 р. видана перша друкована праця І.Базилевича. Єпископ активно домагався у властей і заснування друкарні, організував збір коштів серед заможного населення «в помощь печатання книг». Друкарня була заснована в Ужгороді в 1863 р. Сам єпископ у 1804-1805 рр. видав 5-томну «Біблію» церковно-слов'янською мовою. Таку благородну діяльність єпископа належно оцінив І.Франко, відзначивши, що він «...основал в Мукачево духовную семинарию и собрал для нее библиотеку старопечатных и рукописных книг, состоящую из 9.000 томов» (24, с. 123-124). На початку XX ст. книжковий фонд бібліотеки налічував 20000 книг.

Показовий такий факт. У серпні 1843 р. Ужгород відвідав відомий словацький культурно-освітній діяч Б.Носак-Незабудов. Крім всього іншого, він ознайомився з літературою бібліотеки єпископського секретаря Гаджеги і так описав свої враження від побаченого: «Невимовна радість проникла в моє серце, коли я тут натрапив на давніх знайомих. На одній полиці мене вітали наш Шафарик, Юнгманн, Коллар і т.д, на іншій – Вук сербський, Доситей, Обрадович та інші. Не бракувало ні польського Міцкевича,

ні російського Пушкіна. Вже не кажу про німецьких класиків, на яких багата ця бібліотека. Я не сподівався побачити таку гарну бібліотеку в русинського священика, цих людей описували грубими та неосвіченими. Як і слід було чекати, я тут переконався в іншому» (40, с. 13). А після зустрічі з єпископом Василем Поповичем занотував такі його слова: «Я, - казав єпископ, - захоплююся глибокою освіченістю наших вчених мужів, що закладена в їх творах» (40, с. 14).

Безпідставним є твердження О.Мазурка про відсутність на Закарпатті літературознавства (14, с. 30). Йому доцільно б ознайомитися з працями відомого вченого О.Мишанича, зокрема, з його монографією «Література Закарпаття XVII-XVIII ст.» (1964 р.).

Справжній моральний злочин О.Мазурок здійснює і тоді, коли заперечує обґрунтування О. Духновичем необхідності возз'єднання русинів по обидва боки Карпат. Цей висновок Просвітителя О.Мазурок розглядає не як фахівець, а як гадалка, заявляючи: «Гадаю, що це вже трохи «забагато»» (14, с. 17). Не гадалкою треба виступати, а знавцем історичних фактів. Нагадаємо невігласу, що О.Духнович засвідчив: «Народ сей честный, который союзок с братьями своими в Галичине дуже желяет» і «Русь угорская имеет и права исторические на жаданый союзок». Він вірив, що русини обов'язково скористаються цими правами і застерігав: «если перепоню и на дальшее время будет нам несчастный Бескид, тогда останемся в веки в прежнем состоянии, сами себя уничтожим... а если совокупимся, тогда страшный Бескид взаимным будет нам Олимпом» (41, с. 54.).

Шановний, не йдіть проти істини. Якщо Вам невідомі погляди О.Духновича і наведений нами фактичний матеріал, або не бажаєте його визнати, то зверніться до попередніх відомих дослідників. Наприклад, до К.Студинського, який у 1924 р. відзначив: «То хоч би ми не в силі були погодитися з поглядами Духновича на мову та літературу, все ж таки мусимо признати за ним великі заслуги... А своїм могутнім кличем єднання Галицької Русі із Закарпатською обезпечив Духнович собі серед нас глибоку пам'ятку, а може й безсмертність» (42, с. 66). Тож не фальсифікуйте, пане О.Мазурок, погляди Будителя і Просвітителя всього слов'янства. І не обкрадайте знання у студентів, заявляючи, що він не історик. Нагадаємо невігласу, що О.Духнович – автор таких праць як «Истинная история

Карпато-Россов или угорских Русинов...», «История Пряшевской епархии», «О Народах Крайнянских, или Карпатороссах угорских...» та інші (43).

З метою приниження національної свідомості закарпатців О.Мазурок вип'ячує відсутність їх представників на слов'янському з'їзді у Празі 1848 р. (14, с. 17.). Шкода, що він не знає, а ще гірше якщо замовчує інший факт. Мова йде про поїздку делегації на чолі з А.Добрянським до Відня у жовтні 1849 року з вимогами під назвою «Висланства Русинов Угорских». У петиції наголошувалося, що раніше «предметом наших горячих желаний» було «соединити собственно Руськіи краи карунные». Але, оскільки Конституція від 4 березня 1849 р. на думку членів делегації, забезпечить рівноправність народів, то «отстаємо теперь от нашего намерения» до «благосклоннейшего времени».

А в той же час делегація вимагала вирішення таких питань: виділення території компактно заселеної закарпатськими русинами «яко цілостъ в один округ с особливим сеймам красвим», тобто надання краю автономних прав, навчання в школах «руською» (українською) мовою, відкриття в Ужгороді «руської» академії, заснувати газету і видання її кириличним шрифтом та ін.

19 жовтня 1849 р. делегація була прийнята всіма міністрами австрійського уряду. Міністр правосуддя Г.Шмерлінг, зокрема, пообіцяв: «...все просьбы и желанія Народа Вашего которые праведны будутъ, за святую обязанность собі держать буду» (44, с. 74). Закарпатську делегацію прийняв і сам імператор Франц Йосиф I. До нього німецькою мовою звернувся А.Добрянський з проханням задовольнити названі вимоги. У відповідь імператор заявив: «Мені було дуже приємно прийняти лояльні побажання угорських русинів, русинський народ був завжди вірним Австрійському дому, і тому Ви можете бути впевнені в тому, що всі Ваші справедливі побажання здійсняться...» (45, с. 143).

З надією, що вимоги будуть задоволені, делегація повернулася додому. Насправді, з усіх вимог була виконана одна – А.Добрянського відразу було призначено референтом і директором канцелярії Ужгородського жупанату. Цю історичну подію детально описала львівська газета «Зоря Галицька» від 27 жовтня 1849 р., а самі матеріали зберігаються у єпископській бібліотеці Пряшева у папці з позолоченими буквами – «Deputatio Ruthenog Hungarico?

Vienna, 1849». Їх опублікував львівський історик І.Свеніцький у 1909 р. (44) і словацький дослідник М.Русинко у 1972 р. (45, с. 66-83).

На жаль, вимоги закарпатської делегації до австрійського уряду не були реалізовані. Однак, це документ великої політичної ваги, яким закарпатці засудили економічне та політичне безправ'я і офіційно визнали бажання возз'єднатися з українським народом.

О.Мазурок силкується нав'язати читачам фальшиву ідейку про «меншовартісність» праць XVIII-XIX ст., оскільки їх автори були не істориками-професіоналами, а такими собі самоучками. (22, с. 114). На безпідставність такого твердження вказав російський дослідник історії Закарпаття О.Петров ще в 1930 р. За приклад він називає відомого археолога Т.Легоцького (1830-1915), автора півтора десятка монографій та близько 300 статей, котрий «не ученый по специальности, но ученый по призванию, всю свою долгую жизнь посвятивший раскопкам в земле» (46, с. 191). А Ю. Жаткович називав істориками всіх закарпатських дослідників минулого краю. Справді, всі вони були вихованцями Ужгородської духовної семінарії. Але слушно зауважив у свій час професор І. Гранчак, що «вони були не тільки духовними діячами, але і світськими вченими. Вони внесли важливий вклад в розвиток різних наук, особливо педагогіку й освіту, мовознавство та історію. Праці вихованців Ужгородської духовної семінарії служили інтересам народу. Вони кликали зрозуміти хто ми є і куди належимо, кликали розвивати школу, вчитися любити рідну мову, знати історію рідного краю. Це складало основу культурно-національного відродження русинів» (47, с. 31). Нагадаємо О.Мазурку, що свою монографію він назвав «Юрій Жаткович як історик та етнограф». Тож не дуріть ні себе, ні читачів, зокрема студентів.

Замість того, щоб навести нашу оцінку спадщини істориків і висловити своє ставлення до неї, автор опусу з хистом бухгалтера точно підрахував скільки кожному досліднику виділено нами сторінок, скільки зроблено покликів, скільки разів згадується наше прізвище і таке інше.

Вигадкою є твердження про те, що нібито омиваємо історіографічні праці М.Грушевського. Насправді про його праці, як і про праці Є.Перфецького, О.Петрова, Ю.Яворського, В.Францена,

К.Грота, В.Ламанського, Л.Василевського йде мова в окремому розділі монографії «Історична наука на Закарпатті» (21, с. 16-23).

Опус О.Мазурка засвідчує вкрай негативне його ставлення до молодих науковців, яких готовий втопити в ложці води і в той же час не соромиться закликати «стати охайнішим у моральному плані, кращим» (14, с. 83). Дійсно, О.Мазурку стати б на коліна перед колишніми своїми аспірантами і просити у них прощення за те, що під його «мудрим» керівництвом вони ще й сьогодні не захистили кандидатські дисертації. Йому би слід вибачитися і перед професорсько-викладацьким колективом, що він, як голова редколегії, «успішно» позбавив «Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Історія» статусу ВАКівського видання. За всі роки не організував жодну наукову конференцію, видання хоча б одного збірника статей. Його цікавлять не інтереси колективу, а свої, особисті. Це такий собі професор «сам у собі», пустоцвіт. Він заплутався навіть у власних претензіях щодо методу характеристики маловідомого читацькому загалу твору. Засуджуючи наведення кількості сторінок, назв розділів і параграфів, він так само робить ще з 2001 р. аналізуючи працю Ю.Жатковича «Замітки етнографічні з Угорської Русі»: оригінал рукопису форматом 17 X 20 см займає 135 сторінок дрібного почерку – приблизно 5 друкованих аркушів, весь текст Жаткович розділив на 28 однакових за обсягом параграфів, кожний параграф присвячений ... (22, с. 156). Тож коли ця «метода» критикана була справедлива – у минулому, сьогодні чи ніколи?

О.Мазурку дуже недовподоби навіть поклики (12, с. 104-115) і рецензії на наші праці українських (Я.С.Калакура, В.В.Кравченко, В.В.Масненко, С.А.Копилов, С.В.Віднянський, В.В.Гоцуляк) та зарубіжних вчених (П.-Р.Магочій, І.Удварі, А.Пекар, М.Досталь, А.Пушкаш.) (12, с. 179-190). Аби врятувати читачів від фальсифікаційного чаду О.Мазурка, наведемо декілька уривків з листів вітчизняних і зарубіжних вчених про наші скромні здобутки:

Ф.П.Шевченко, професор, чл.-кор. АН України: «Щиро вдячний вам за вашу цікаву книгу (Історіографія Закарпаття в новітній час (1917-1985). Вітаю з творчим успіхом та бажаю нових наукових досягнень» (1988) (12, с. 144);

М.П.Ковальський, професор Національного університету «Острозька Академія»: «Автореферат Вашої докторської дисертації, якої честь для мене мати у своєму зібранні і мати тепер

зможу використовувати Ваш творчий доробок і для себе і для студентів Острозької академії, Вашої нової праці про Ю.Гуцу-Венеліна, про якого, до речі, в Україні, навіть у синтетичних працях надто мало говориться...» (1996) (12, с. 147);

«Сучасний ужгородський історіограф Ужгородського університету Дмитро Данилюк, який вже з середини 1980-х років плідно й наполегливо досліджує розвиток історичної науки в Закарпатті, є по суті першим істориком Закарпатської історичної науки, починаючи з XVIII» (12, с. 41).

В.Г.Сарбей, професор Інституту історії НАН України «...одержав Вашу чудову монографію («Історія Закарпаття в біографіях і портретах»)». шлю своє щире високоповажне поздоровлення з виходом у світ такої поважної, такої патріотичної і такої глибоко наукової праці. Знаю літературу з історії Закарпаття, а тому з усією відповідальністю заявляю, що вихід книги Д.Данилюка – це визначна історіографічна подія...» (1997). (12, с. 145).

Я.С.Калакура, заслужений професор Київського національного університету: «Я побачив Вашу монографію («Історична наука на Закарпатті») у НБ ім. Вернадського... Ви справді провели величезну аналітичну роботу... Я неминуче скористаюсь і деяким фактичним матеріалом, адже на Закарпатті українська історіографія має давню традицію, і завдяки історикам краю закарпатці ніколи не відривалися духовно від Соборної України... Насамперед, сердечно вітаю з виходом у світ нової Вашої праці з української історіографії («Історична думка на Закарпатті епохи національного відродження» (2009)... Особливої уваги заслуговує персоналістичний підхід і винятково цінні хрестоматійні матеріали, як додаток... З повагою і вдячністю) (12, с. 146, 147).

Г.К. Венедиктов, Російська АН: «Рад был получить от Вас письмо. Спасибо за внимание к моим работам о Ю.И.Венелине, ученой деятельностью которого я продолжаю интересоваться и что-то писать. Последняя работа, которую я с удовольствием Вам посылаю, – публикация «Ученое путешествие Ю.И.Венелина в Болгарию (1830-1831 гг.)». Надеюсь она будет полезна всем, кто интересуется Ю.И.Венелиным. Наверное знает, что в 1997 г. Я издал сохранившуюся в рукописи «Грамматику нынешнего болгарского наречия». Обе эти публикации я рассматриваю как

полезный вклад в венелиноведение... желаю Вам доброго здоровья и успехов дальнейших... Мне передали Вашу книгу «Исторична думка на Закарпатті». Большое, сердечное Вам спасибо за книгу и за память, хотя лично мы с Вами и не знакомы... Я рад, что мне удалось оживить архивные материалы о деятельности знаменитого земляка» (12, с. 145, 146).

Наші скромні здобутки у вивченні наукової спадщини істориків Закарпаття XVIII – першої половини XX століття і збереження її для нащадків образно оцінив проф. УжНУ С.Федака: «Із задоволенням сприймасмо зізнання студентки УжНУ Ганни Тарканій в тому, що завдяки таким науковцям, як професор Д.Данилюк, Закарпаття не втратить славетних імен своєї історії» (Погляд. – 2003. – 21 червня). Від себе професор додав: «Тепер закарпатці можуть посправжньому сприйняти слова, сказані у свій час митрополитом Іларіоном Ярославу Мудрому: «Не в худій і убогій країні живемо, а у знаній в усіх країнах світу»» (36, с. 181.).

Приємно відзначаємо той факт, що наукова громадськість схвально сприйняла нашу інформацію про розвиток історичної думки на Закарпатті у XVIII– першій половині XX ст. Ось слова подяки директора Наукової бібліотеки Національного університету «Острозька академія» п. А.О.Цапін: «Прийміть найщирішу вдячність за книгу «Історіограф Дмитро Данилюк: Біобібліографічний покажчик», яку Ви подарували нашій бібліотеці. За Вашого сприяння студенти та професорсько-викладацький склад Національного університету «Острозька академія» зможуть використати це джерело в науково-дослідницькій діяльності, а також почерпнути багато інформації про здобутки наукової, викладацької, методичної, громадської діяльності за період з 1964 до 2011 року.

Бажаємо Вам міцного здоров'я, Божого благословення, успіхів у всіх Ваших справах та починаннях. Із вдячністю та повагою, директор Наукової бібліотеки – А.О.Цапін». Лист у нашому особистому архіві.

На особливу увагу заслуговують і рецензії словацьких вчених, зокрема О.Рудловчак, яка нашу монографію «Історична наука на Закарпатті» назвала «Біблією Карпатознавства». Нехай читач не повважає за нескромність, але заради справедливості наведемо слова вдячності відомої вченої: «Сумлінно, з широкою обізнаністю

укладене Святе Письмо закарпатських русинів. Дай Бог йому щасливої путі до читачів і щирого прийняття спеціалістами. Тішить мене й те, що так багато в книзі ілюстрацій. Сучасник наш «воочію» може перекопатися в тому, яка слава і багата спадщина нашого духу» (48, с. 54). Другий словацький вчений, Андрій Ковач, монографію «Історична наука на Закарпатті (кінець XVIII – перша половина XX ст.)» назвав «довгоочікуваною, великою і корисною працею» (12, с. 20).

Названа наша монографія привернула увагу навіть італійського дослідника духовності Закарпаття Луки Кальві – професора української мови і літератури університету КАФОСКАІ, Венеція, академіка міжнародної Слов'янської Академії. Відмітивши окремі недоліки, він зробив висновок, що вони «ніяк не змінюють і не зменшують вартість книжки, яка є, водночас, прекрасним історіографічним аналізом історії цих земель, матеріалом для методологічної дискусії, і великим вступом до історії Закарпаття для українців та не українців, в тому числі також для тих, хто себе за українця не вважає» (49, с. 41)

А хто згадує творіння О.Мазурка? Ніхто! Це про щось свідчить! Хоча ні, бо, як стверджує він самий, їх читали аж – у Бердичеві!

Наші дослідження наукової спадщини закарпатських вчених викликали значний інтерес у зарубіжних дослідників і виявили бажання ознайомитися з нею. Так, у 2001 році ми консультували аспіранта Флорентійського (Італія) університету Андреа де Тірро, який вивчав рукописи, зокрема, написаний М.Лучкаєм словник ефіопських мов. Велику зацікавленість до лучкаєвої «Історії карпатських русинів» виявила румунська вчена М.Ласло-Куцук. Посол України в Румунії О.Чалий письмово звернувся до ректора Ужгородського університету проф. В. Сливки з проханням допомогти їй у вивченні джерел у праці М.Лучкая і надати копії відповідних документів. При цьому вона відзначила, що «зарядити цій справі міг би доцент історичного факультету Ужгородського університету Д.Данилюк, який є « найбільшим спеціалістом стосовно досліджень творчої спадщини М.Лучкая». Прохання посла було задоволено (12, с. 148).

Головна риса опусу О.Мазурка – відсутність наукової дискусії навколо нашої оцінки спадщини закарпатських істориків XVIII – першої половини XX ст. Замість наведення відповідних аргументів

автор за основу бере байки, анекдоти, притчі. І зізнається, що робить це після того як «випив п'ять столових ложок оковитої» (14, с. 148). Справді, у такому стані він був здатний не на наукову дискусію, а лише вказати, що не так розміщені цитати на четвертій обкладинці монографії, які словни прокоментовані у тексті та ряд інших закидів, які не заслуговують не те, що уваги, а того паперу на якому вони написані. Тобто, вишкребтав все що зміг, щоб не прогавити «блоху». І коли вживає словосполучення «ловці бліх», то, звісно, має на увазі себе. І треба визнати, що з цим «почесним» завданням О.Мазурок справився блискуче. Зате проігнорував нашу оцінку спадщини істориків другої половини XIX – першої половини XX ст. – А.Крालицького, І.Дулішковича, Є.Фенцика, В.Гаджеги, І.Кондратовича, І.Панькевича, М.Лелекача, Ф.Потушняка та ін. Нічого не сказано і про визначення нами ролі товариства «Просвіта», «Общества им. А. Духновича», «Подкарпатского Общества Наук», десятки періодичних видань в дослідженні історії краю, про дискусії навколо багатьох проблем.

Опус О.Мазурка досить об'ємний, але цілком пустопорожній з точки зору аналізу наукової спадщини закарпатських істориків XVIII – першої половини XX ст.. Він не задав собі труда оцінити хоча б одну їх працю. Дивно, як в його голові могла зародитися ідея порівняти процес дослідження закарпатськими вченими історії краю із ... вагітністю жінок? (14, с. 89). Але зізнається, що це прийшло в голову «після третього гранчака сливовиці» (14, с. 35).

Ось такий «науковий» метод аналізу історії закарпатської історіографії. Соромно читати! І цей мотлох покрив всі сторінки рецензованого опусу. Одним словом – це невдала спроба позбавити читачів можливості ознайомитися з процесом розгортання історичних досліджень на Закарпатті. Це і є справжній злочин О.Мазурка перед Наукою і всіма шанувальниками історії рідного краю.

О.Мазурок роками волає, повторюючи вимогу Ю.Жатковича про необхідність написати історію Закарпаття, яка відповідала б вимогам історичної науки. Він з пафосом питає: «чому ж досі немає фундаментальної праці з історії Закарпаття, адже від І.Базилевича до початку XXI ст. – добрячий шмат часу?!» (14, с. 31.). Також не втомлюється критикувати «Нариси історії Закарпаття» у 3-х томах (Ужгород, 1993, 1995, 2003), ретельно перелічує розділи, наводить

кількість сторінок і без всякого аналізу заявляє, що читач «винесе думку про те, що домінуючим фактором в історії Закарпаття була класова боротьба» (14, с.122). І це в той час, коли у кожному томі культура, освіта, наука розглядаються в декількох розділах.

Пане О.Мазурок! Хто і що зважає вам організувати авторський колектив, скласти план-проспект і написати історію Закарпаття на найвищому науковому рівні. Так як зробили у свій час доброї пам'яті професори І.Гранчак і М.Болдижар? Звичайно, для цього потрібні глибокі знання і організаторські здібності, яких у вас нема.

Закарпатські вчені зробили стільки, скільки змогли у свій час. О.Мазурку слід би не показувати свою майстерність у нав'язуванні ярликів (войовниче і безпросвітне невігластво, крутіїство, кон'юктурщина), а самому взятися за роботу і показати результат, бо справедливо зауважували латиняни: «Facile dictu, difficile factu» («Легко говорити, важко зробити»). А критикувати, за словами О.Духновича, «каждый дурак может. Но не каждый знает». О.Мазурку доцільно заглянути і в спадщину М.Лучкая у якій побачить такий приклад наукової етики: «Критик найліпше робить, якщо мовчки виконає щось краще». Вчитись треба наукової етики у закарпатських культурно-освітніх діячів і вчених!

О.Мазурок намагається вдарити і в патріотичну струну – повчає любити Батьківщину, наголошуючи на тому, що «... нас нестерпно тягне додому, оскільки це – наша пуповина, яка пов'язує нас із минулим» (14, с. 56). Не йому це робити, бо цьому мене вчили всі мої попередні покоління. Якщо для нього Батьківщина там, де добре, то для мене, корінного закарпатця, добре там, де Батьківщина. Ось у цьому і різниця між нами!. І коли переказує деякі віхи у нашій біографії, то краще б розказав про свою, зокрема як опинився не на Батьківщині, а влаштувався вчителем у школі вечірньої форми навчання в одному із гірських сіл Тячівщини. Йому слід би пам'ятати такі повчальні слова О. Духновича: «кто отечество свое не почитает, той сирота есть, без отца, без матери».

О.Мазурок – неперевершений майстер замовчування фактів, які переконливо свідчать про певні досягнення закарпатської історіографії XVIII – першої половини XX ст. і охарактеризовані у наших дослідженнях. Його стиль викладу матеріалу грубий, претензії необґрунтовані, лексика далека від морально-етичних норм

і не властива педагогу вищої школи. Про таких член-кореспондент Угорської Академії наук В.Довгович ще у 1824 р. сказав так: «Подиву немає меж, коли Письменник висловить іноді таке (як би то сказати м'якше?) безглузде твердження, що не лише суперечить дійсності й тверезому глузду, але й ображає націю» (50, с. 9). О.Мазурок зізнається, що його оповідь ненаукова, а ми додамо, що наповнена фальсифікаціями, образами, зневагою до всіх і вся. Для змалювання власного морального обличчя він не гидує використати навіть – потвору (14, с. 23) і запевняє, що його «навіки вічні осідлав злий дух графоманства і фальсифікаторства. На віки вічні!». Це – правда. Оповідь О.Мазурка – жменя бруду, кинутого нечистою рукою у світлий ювілей – 70-ліття істфаку УжНУ і у всю скарбницю духовності закарпатців

Це – дійсно злочин проти Науки і її творців, нинішнього і прийдешніх поколінь краян. Залишати його поза увагою неможливо, бо ж заповідав нам богослов, вчений-славист М.Лучкай – «... одну тільки моральність треба цінувати, аморальність же – зневажати і викорінювати, якими тільки можна, найбільш діючими засобами» (51, с. 103).

Одним із таких засобів є об'єктивне вивчення наукової спадщини істориків Закарпаття XVIII – першої половини XX століття. З приводу цього відомий її знавець Ю.Жаткович справедливо писав: «многі так судять, аж рускій народ ... до часов Маріи Терезіи и даже до народопросвітительного закона рока 1868-го, во совершенном невіжестві, то есть без всякоинауки жив. Но сякий суд фальшивый є» (22, с. 169). Це – відповідь вченого недоброзичливцям минулих років.

Дана рецензія – відповідь О.Мазурку, сучасному фальсифікатору історії освіти й науки Закарпаття. Про це йдеться і в попередніх наших статтях (52). При цьому, на відміну від пана О.Мазурка, дотримуємося мудрої поради древніх: «*Homines non odi, sed eius vitia*» («Я зневажаю не людину, а її вад»). Дійсно, не вина, а біда О.Мазурка, що неспроможний досягнути процес становлення і розвитку історичної науки на Закарпатті. Йому так і не судилося зреалізувати такий висновок Просвітителя всього слов'янства О.Духновича: «Кто познает подкарпатский народ, той должен ему признати великое дарование ума и великодушие». Прости його Господи, бо не відає, що робить. Наші скромні набутки увінчані

публікацією посібника «Історія Закарпаття», який позитивно оцінений на всеукраїнському рівні. (54, с. 171-174).

Література:

1. Михайло Лучкай Граматика слов'яно-руська. Переклад з латинської П. М. Лизанця та Ю.М. Сака. / М.Лучкай. – Київ, 1989.
2. Цит за: Рудловчак О. Біля витоків багатоводної ріки. До 200-ліття від дня народження Михайла Лучкая / Олена Рудловчак // Науковий збірник Музею української культури у Свиднику. – Пряшів, 1990.
3. Лавровский Н. Гимназия высших наук князя Безбородько // Гимназия высших наук и Лицей князя Безбородько. Издание второе, исправленное и дополненное / Н. Лавровский. – СПб., 1881.
4. Сборник постановлений по Министерству Народного Просвещения Царствования императора Александра I. 1802-1825. – Т. 1. – СПб., 1875.
5. Журнал Министерства Народного Просвещения. – СПб., 1822. Январь.
6. Безсонов П. Юрий Иванович Венелин // Журнал Министерства Народного Просвещения / П. Безсонов. – М., 1882. – Ч. ССХХІ.
7. Франко І. Болгарські праці М. Драгоманова / І. Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. – К., 1986. – Т. 46, кн. 2.
8. Дешко А. О Карпатской Руси // Дешко А. – Киевская старина. – К., 1887. – Т. XIX.
9. Вістник для Русинів Австрійскої держави. – 1863. – Ч. 43.
10. Данилюк Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах. / Дмитро Данилюк. – Ужгород, 1997.
11. Данилюк Д. М. Лучкай – патріарх закарпатської історіографії. / Д. Данилюк – Ужгород, 1995. – 62 с.; Данилюк Д. Ю. І. Гуца-Венелін. / Д. Данилюк. Ужгород, 1995. – 43 с.; Данилюк Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах (З давніх часів до початку ХХ ст.) / Д. Данилюк. – Ужгород: «Патент», 1997. – 289 с.; Данилюк Д. Історична наука на Закарпатті (кінець ХVІІІ – перша половина ХХ ст.) / Д. Данилюк. – Ужгород, 1999. – 352 с.; Данилюк Д. Історична думка на Закарпатті епохи національного відродження (кінець ХVІІІ – середини ХІХ ст.) / Д. Данилюк. – Ужгород, 2009. – 400 с.
12. Див.: Історіограф Дмитро Данилюк. Біобібліографічний покажчик. – Ужгород, Вид-во В. Падяка, 2011. – 200 с.
13. Цит. за: Флоровский А. Заметки И.С. Орлая о Карпатской Руси (1828) / А. Флоровский // Карпатский свет. – Ужгород, 1928. - №9.
14. Мазурок Олег. Чому мовчать сурми Кліо? / Олег Мазурок. – Ужгород, 2015. – 153 с.
15. Ю. Венелін. З наукової спадщини визначного славіста. Укладання Д. Данилюка. Факсим. Вид.: 1834, 1847, 1899, 1905, 1988) / Ю. Венелин. – Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2002. – 184 с.
16. Тулаев Павел. Возвращение Юрия Венелина / Тулаев П. // Юрий Венелин, Древние и нынешние словене. Москва, 2004.
17. Гнатюк В. Кілька причинків до біографії Юрія Гуци (Венеліна) // Наукові записки товариства ім. Т. Шевченка. – Т. 47. – Львів, 1902.
18. Іван Семенович Орлай. З наукової спадщини. Видання друге, доповнене. Упорядник Д. Данилюк / І. Орлай. – Ужгород, 2007. – 192 с.
19. Данилюк Д. Із відстані двох століть / Д. Данилюк, Й. Баглай // Закарпатська правда. – 1988. – 21 грудня.
20. Мазурок О. «... Історію угро-русів, якщо брати до уваги вимоги сучасної історіографії, досі не написано... / Мазурок О. – Ужгород, 2009.
21. Данилюк Д. Історична наука на Закарпатті (кінець ХVІІІ – перша половина ХХ ст.) / Д. Данилюк. – Ужгород, 1999.
22. Мазурок О. Юрій Жаткович як історик та етнограф / Олег Мазурок. – Ужгород, 2001.
23. Див.: Ляховський Л.А. Коли виникла історична наука / Л.А. Ляховський // Український історичний журнал. – К., 1964. - № 3; Гайденко П.П. Еволюція поняття науки (ХVІІ-ХVІІІ вв.) / П.П.Гайденко. – М., 1987; Ясперс Карл. Смысл и назначение истории / Карл Ясперс. – М., 1991.
24. Франко І. Южнорусская литература І.Франко. – Зібрання творів у п'ятдесяти томах. – Т. 41, кн. 2. – К., 1986.
25. Франко І. І ми в Європі / І.Франко. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. – Т. 46, кн. 2. – К., 1986.
26. Перфецкий Е. Обзор Угорорусской историографии / Е. Перфецкий // Известия отдела русского языка и словестности императорской Академии наук. – Т. XIX. – Кн.1. – Санкт-Петербург, 1914.
27. Перфецький Є. Перший історик Угорської України –Іоаннікй Базилович / Є.Перфецький // Наше минуле. – К., 1918. – Книга. – Ч. 3.
28. Левицький І. Прикарпатська Русь в ХІХ віці в біографіях і портретах її діячелей. – Львів, 1899. – Т. 1. – Вип. 2.

29. Костомаров Н. Исторические произведения. Автобиография / Н. Костомаров. – К., 1989.
30. Историография истории нового времени стран Европы и Америки. Под ред. И.П. Дементьева. – Москва, 1990.
31. Бантыш-Каменский Д. Биографии российских генералиссимусов и генерал-фельдмаршалов. – Часть 3-4. – Издательство «Культура», 1992.
32. Жаткович Ю. Михаил Лучкай / Ю. Жаткович // Месяцеслов на 1910 г. – Унгвар, 1909.
33. Газ. «Свет». – Унгвар, 1870. – Ч. 12, 26 марта.
34. Проект иезуита об уничтожении восточного обряда в древних русских краях Польши (которые привести в исполнение некоторые домогались и на Украине), изданный года 1717 // ДАЗО, ф. 64, оп. 1, спр. 34. – 4 арк.
35. История славянских литератур А. Пыпина и В. Спасовича. – С. Петербург, 1879.
36. Федака С. Післямова // Іван Семенович Орлай. З наукової спадщини. Видання друге, доповнене. Упорядник Д. Данилюк / І. Орлай. – Ужгород, 2007. – С. 181.
37. Лучкай Михаил. Церковныя Беседы. Будин. 1831. – Ч. 2. – С. 7.
38. Гаджега В. Михаил Лучкай. Житєпис и творы. Післямова Д.Данилюка. Факсимільне видання. – Ужгород, 2000. – 136 с.
39. Удварі І. Збіррка жерел про студії русинського писемства. Кириличні уббїжники мукачівського єпископа Андрія Бачинського. – Ніредьгаза, 2002.
40. Між Карпатами і Татрами. Збірник перекладів студентів-словакістів УжНУ. – Вип. 6. – Упорядник Т.Ліхтей. – Ужгород, 2007.
41. Вістник для русинов Австрійской держави. – 1850. - № 4.
42. Студинський К. А. Духнович і Галичина / К. Студинський. – Львів, 1924.
43. О. Духнович. З наукової спадщини будителя. Укладач Д. Данилюк / О. Духнович. – Ужгород: Видавництво В. Падяка, 2003. – 104 с.
44. Свенцицкий И.С. Материалы по истории возрождения Карпатской Руси / И.С. Свенцицкий // Научно-литературный сборник Галицко-Русской Матицы за 1908 год. – Львов, 1909. – С. 129-145.
45. Висланства Русинов Угорских В Відни Пред Высоким Министерством И Всесвітлым Єго Величества Троном Дїланя Місяца

- Октобрїя 1849 // Науковий збірник музею української культури. – Пряшів, 1972, № 6. – Книга перша. – С. 66-83.
46. Петров А. Древнейшія грамоты по истории Карпаторусской церкви и ієрархїи. 1391-1498 г. – Прага, 1930.
47. Гранчак І. Роль Ужгородської духовної семінарії в розвитку культурного відродження Закарпаття в першій половині ХІХ ст.. / І.Гранчак Важливі віхи в історії Мукачівської греко-католицької єпархії. – Ужгород, 1998.
48. Листи Олени Рудловчак на Батьківщину. Відгуки визначного карпатознавця на наукові здобутки закарпатських вчених останнього часу // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія історія. Вип. 5. – Ужгород: вид. В. Падяка, 2000. – С. 42-55.
49. Лука Кальві. Д. Данилюк «Історична наука на Закарпатті (кінець ХVІІІ – перша половина ХХ ст.)». – Ужгород, 1999 / Лука Кальві // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Історія. Вип. 5.– Ужгород: вид. В. Падяка, 2000. – С. 40-42.
50. Довгович В. Зауваження до етнографії як науки / Переклад з угорської Н. Коляджин / В. Довгович. – Ужгород, 2003.
51. Лучкай М. Історія карпатських русинів / М. Лучкай. – Т. 2. – Ужгород, 2000.
52. Данилюк Д. Суд фальшивий, або Ще раз про закарпатську «меншовартісність» // Карпатський світ. Історико-краєзнавчий, літературно-мистецький журнал / Д. Данилюк. – Ужгород, 2005. – №1. – С. 79-99; Данилюк Д. За об'єктивне вивчення історії закарпатської історіографії, або Фарисейство критика містечкового масштабу / Д. Данилюк // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Історія. Вип. 26. – Ужгород: Говерла, 2011. – С. 256-263.
53. Данилюк Д. Історія Закарпаття / Дмитро Данилюк. – Ужгород: Видавництво В. Падяка, 2013. – 304 с.
54. Калакура Я. Закарпаття очима знаного історіографа та краєзнавця / Я.Калакура // Краєзнавство. Науковий журнал. – № 3/4 (88/89). – К., 2014, - С. 171-174.

Підписано до друку
20.06.2017. Формат 60x84/16 Гарн.тип Тайме.
Папір офсетний № 1. Ум.-друк. Арк 2,2.
Обл.- вид. арк 2,3 Наклад 100 прим. Замовл. № 7.
Віддруковано з готового оригінал макету

Приватне підприємство „Інватор”
Свідоцтво серія А00 № 385608
88000, м. Ужгород, вул. Мукачівська, 20
тел.: 050 68 38 783